

HISTORIE D'HOUTSE KERK

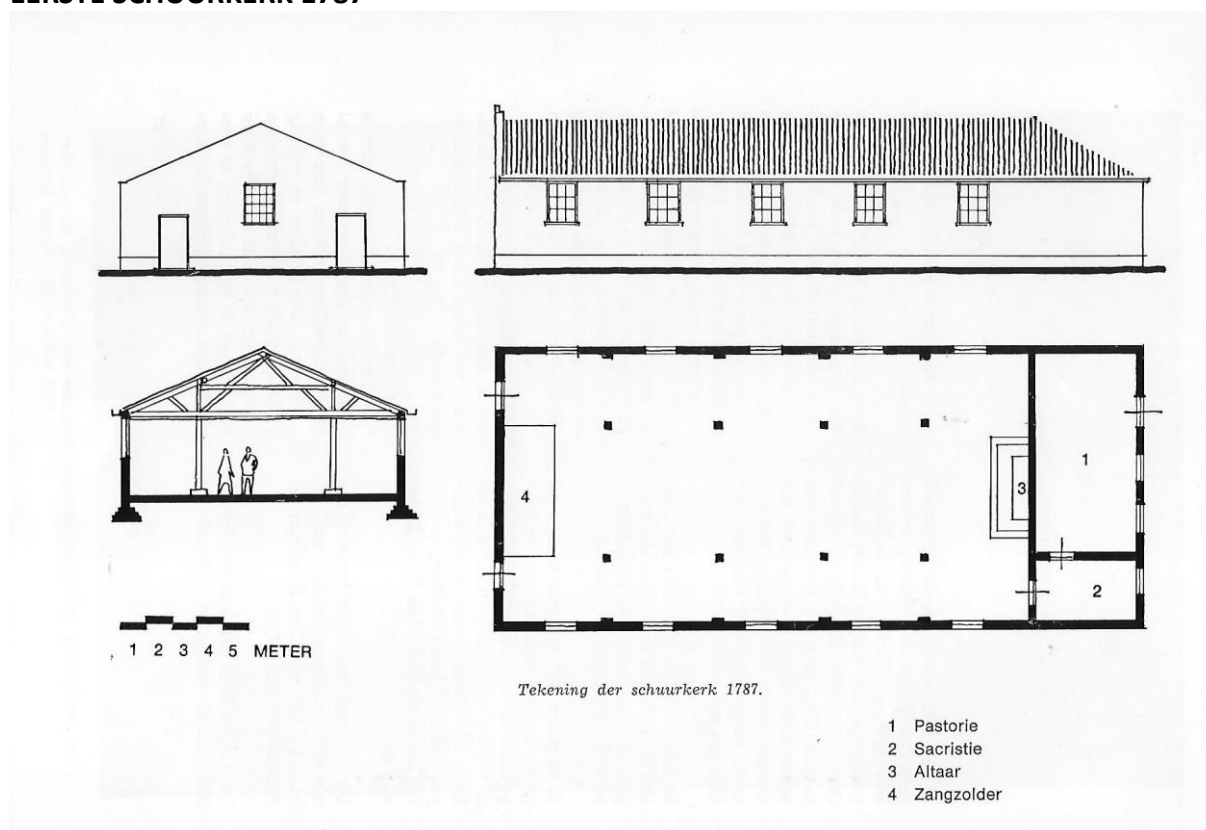
INHOUD

- Historie d'Houtse Kerk
- Eerste schuurkerk 1787
- Tweede schuurkerk 1836
- Een nieuwe kerk voor Den Hout 1878
- De Corneliuskerk tussen 2016 en 2022
- Godsdienstig leven in Den Hout voor 1786

HISTORIE D'HOUTSE KERK

Het kerkgebouw aan de Houtse Heuvel in Den Hout kent een rijke historie. Tot december 2016 werd de kerk – toegewijd aan de H. Cornelius (paus en martelaar) – gebruikt voor de eredienst. In de jaren daarna werd de kerk incidenteel gebruikt voor andere activiteiten. In december 2022 werd de kerk door het Bisdom Breda verkocht en overgedragen aan de Stichting d'Houtse Kerk. De stichting spant zich nu in voor de herbestemming van het gebouw, waardoor het voor Den Hout behouden kan worden.

EERSTE SCHUURKERK 1787

De huidige kerk is het derde kerkgebouw in de geschiedenis van het dorp. In 1787 werd de eerste kerk als schuurkerk gebouwd. In historisch perspectief gezien nadert in die tijd de

reformatie zijn einde. De staatsgodsdienst is dan het protestantisme; het katholieke geloof is verboden.

Vanaf het einde van de zeventiende eeuw wordt het beleid van de Republiek der Nederlanden (enigszins) versoepeld en wordt het belijden van het katholieke geloof oogluikend toegestaan. Er ontstaan door heel Brabant schuilkerken waar katholieken buiten het zicht van de protestanten eucharistievieringen houden. Vaak gebeurt dit in boerenschuren, die later bekend komen te staan als schuurkerken. In Den Hout wordt op die manier de eerste schuurkerk gebouwd.

Voor de schuurkerken moet wel een belasting (recognitie*) worden betaald, maar ze zijn een stap vooruit ten opzichte van de eerdere situatie. Op echte godsdienstvrijheid moet nog gewacht worden tot het einde van de Republiek der Nederlanden in 1795.

Den Hout

Het willen bouwen van een eigen (schuur)kerk loopt in Den Hout parallel met de wens een zelfstandige parochie te worden. Tot dan toe zijn de Houtenaren voor hun geloofshandelingen aangewezen op de Sint Jan in Oosterhout, wat vaak extra inspanning kost. Uitvaarten bijvoorbeeld moeten in de Oosterhoutse kerk plaatsvinden. De begrafenis daarna geschiedt ook in Oosterhout (op het kerkhof naast de St. Jan. Gezien de slechte toestand van de (onverharde) wegen in de wintertijd, is dat niet altijd en pretje.

10 juli 1787 krijgt de gemeenschap van Den Hout uit Den Haag het positieve bericht dat er een schuurkerk voor 'de Roomsers' gebouwd mag worden met onder hetzelfde dak een woning voor de pastoor. Intussen loopt ook de correspondentie tussen Den Hout en het bisdom Antwerpen (waartoe Den Hout toen hoorde) over het oprichten van een zelfstandige parochie. 21 september 1787 wordt de briefwisseling in Antwerpen afgerond met de oprichting van een zelfstandige parochie in Den Hout.

18 augustus 1787 heeft de overdracht plaats van 'een stuk zaailand in het Rond van Den Hout aan de Roomse gemeente' voor de bouw van de kerk.

Metselaar van de schuurkerk is Adolf van Dael; het timmerwerk is aangenomen door Pieter Relick. Jacobus Antonie van Dooremaal maakt het ijzerwerk en Jan Roeland de Jong schildert de nieuwe kerk, die een lengte heeft van '69 voet' (21 m) en een breedte van '36 ½' voet (11 m).

De eerste pastoor is Pastoor G. van Riel (1787-1829). 6 december 1787 wordt de kerk ingewijd door Deken A. Crul. De bouw kost 5.452 gulden, 12 stuivers en 2 penningen. Een collecte met intekening in Den Hout levert 5.448 gulden, 14 stuivers en 8 penningen op. De bouwkosten overschrijden met 3 gulden, 17 stuivers en 10 penningen de inkomsten!

Interieur van de schuurkerk

Van meet af aan zijn aanwezig: altaar, preekstoel (met hardstenen voet), communiebank (hout), biechtstoel en voor de verlichting: blakers en dompers. In de kerk staan stoelen en banken. Zelfs een oksaal (koorruimte), ondanks de geringe hoogte van het kerkje. In 1804 komt er een orgel. In 1792 krijgt de kerk twee zijaltaren: een toegewijd aan de H. Maagd Maria en een toegewijd aan de H. Cornelius, patroon van de kerk.

Heilige Cornelius

Corneliusbeeld uit Houtse kerk in processie 2021 – foto Johan Wouters.

In de regio komen eind 1700 veel ziekten voor. Bij kinderen vooral stuipen. Kort daarvoor is Den Hout zwaar getroffen door veeziekten, waaronder veepest. En omdat de kerk in West-Europa bij de oprichting van de parochie van Den Hout nog steeds moeilijke tijden kent, is dat wellicht de reden om de H. Cornelius als patroon te kiezen. Cornelius bestuurde van 251 tot 253 als paus de kerk in moeilijke jaren. Met de taatheid van een hoorn weerstond hij de vervolging van Keizer Trebonianus. Vanaf het begin van het bestaan van de parochie is Den Hout een bedevaartplaats van de H. Cornelius.

Cornelius werd door Trebonianus in 253 verbannen naar Cittavecchia. Hier stierf hij de marteldood. Volgens sommige overleveringen werd hij onthoofd. Vandaar dat hij vaak wordt afgebeeld met een zwaard in zijn hand. Volgens andere verhalen zou Cornelis gestorven zijn ten gevolge van de miserabele omstandigheden in Cittavecchia. Hij wordt hoe dan ook als martelaar vereerd.

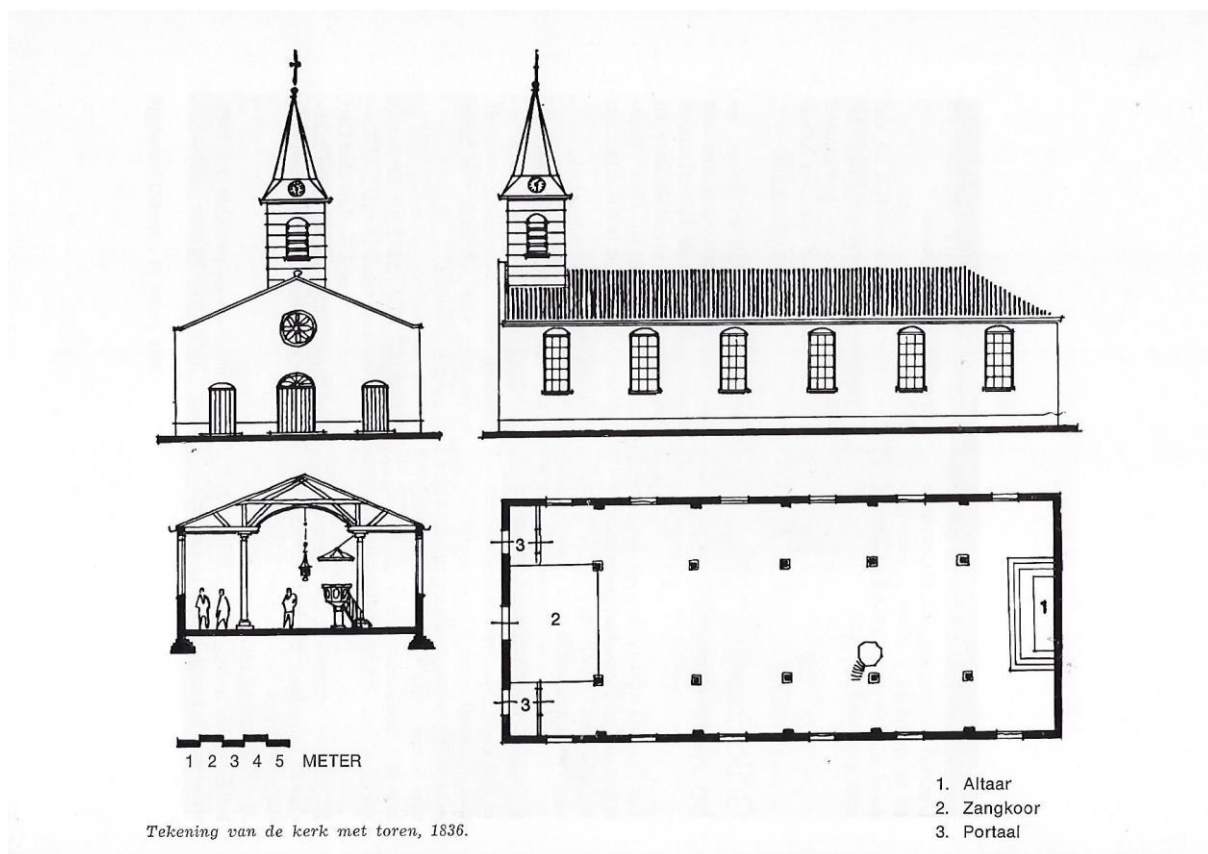
Sint Cornelius wordt soms afgebeeld met een zwaard en soms met een hoorn (Cornelius betekent 'sterk als een hoorn'), maar meestal met een tiara en een drievoudige kruisstaf. Cornelius is de beschermheilige van boeren en rundvee (vooral hoorn- en kleinvee). Hij wordt aangeroepen tegen kramp, zenuw- en oorkwalen. Hij wordt ook aangeroepen tegen epilepsie, een ziekte die ook wel Corneliusziekte wordt genoemd.

In Nederland wordt de heilige Cornelius vooral in het oosten van Noord-Brabant en in Limburg vereerd. In Brabant wordt de heilige ook wel Sint Knillis (of zelfs Sinterknillis) genoemd.

) *Recognitie

In de 17^e en 18^e eeuw werd door een parochie recognitiegeld betaald aan de drossaard (plaatselijke bestuurder (schout) of plaatsvervanger van de Heer van een gebied) om te voorkomen dat priesters en schuurkerken in moeilijkheden kwamen, omdat het katholieke geloof per saldo verboden was. Sommige drossaards maakten daar misbruik van.

TWEEDE SCHUURKERK 1836

In 1830 – hij is dan één jaar pastoor in Den Hout – schrijft pastoor G. Bakkers een brief naar Koning Willem III. Daarin beklagt hij zich over zijn kerk: het gebouw is laag, benauwd, heeft kleine vensters en heeft als enige kerk in Brabant geen toren. Ook zijn er geen klokken die zich bij brand of ander ontij kunnen laten horen. Daarnaast is de pastorie klein en armzalig. Er is onvoldoende ruimte voor pastoor en kapelaan. In de brief stuurt de pastoor bouwtekeningen en de begrotingen voor een nieuwe kerk (met toren) en pastorie mee. ‘Erop vertrouwend dat Zijne Majesteit een bijdrage uit ‘s Rijkskas zal goedkeuren’.

Zes jaar later(!), in 1836 worden de plannen goedgekeurd en verleent de koning een subsidie van 5.500 gulden voor de bouwplannen van de pastoor. Ook voor deze tweede kerk wordt in Den Hout veel geld opgehaald. Voldoende om in april 1836 met de bouw te beginnen.

Theodorus van de Acker neemt het werk aan voor 11.900 gulden. De Houtenaren J. Wijdemans en F. Braat zijn respectievelijk opzichter timmerwerk en opzichter metselwerk.

Bij de verbouwing gaat heel het dak eraf. De voorgevel wordt weggehaald en vervangen. Ook de aan de achterkant aan de kerk gebouwde pastorie wordt afgebroken. De zijmuren worden met ‘een el en 35 duim’ (1,59 m) verhoogd. De kleine raampjes worden door grotere vervangen. De voorzijde wordt vernieuwd en krijgt de felbegeerde toren. Waar de kerkdiensten tijdens de verbouwing plaatsvinden, evenals waar de pastoor en de kapelaan tussentijds wonen, is niet bekend. Waarschijnlijk is voor de diensten een boerenschuur aan de Houtse Heuvel gebruikt.

In de toren komen twee klokken die gegoten zijn bij Petit en Fritsen (Aarle Rixtel). Schipper Oomen lost ze in augustus 1836 in de haven van Oosterhout, waarna Pieter van Meel de klokken naar Den Hout brengt. De ene klok weegt 208 kilo, de andere 103. In het latijn staat er op te lezen: "Pastoor Bakkers en Petit en Fritsen hebben mij gemaakt." Het kerkbestuur stelt een nauwkeurig reglement op wanneer en met welke klok er geluid moet worden.

In de toren komt ook een uurwerk. Als de kerk klaar is, worden de stoelen (38 stuks) niet meer verkocht (zoals in de eerste schuurkerk), maar verpacht. Voor het gebouw komt een afscheidingsmuur met daarin een ijzeren hek.

7 augustus 1843 wijdt W. G. van Merm, secretaris van de bisschop van Antwerpen de nieuwe kruisweg.

Er blijft echter nog één probleem over. Ook de nieuwe pastorie aan de achterkant van de kerk kent geen bovenverdieping. Het kerkbestuur vraagt in december 1860 aan de bisschop van Breda**) toestemming om een etage op de pastorie te mogen zetten. Maar de bisschop werkt niet mee. Hij is van mening dat de kerk er nog te veel als een schuurkerk uitziet. Daarnaast zou hij te klein zijn voor de parochie Den Hout. Daar moet eerst maar eens aan gewerkt worden, laat hij de Houtenaren weten!

De nieuwe bisschop van Breda, monseigneur Van Genk, die in 1871 aantreedt, keurt het verzoek uiteindelijk goed.

****) Bij de herindeling van de bisdommen in 1853 wordt het Bisdom van Breda gesticht.*

EEN NIEUWE KERK VOOR DEN HOUT 1878

Het bisdom blijft aandringen op een nieuwe kerk in Den Hout. Zoals bijvoorbeeld in augustus 1864 tijdens het toedienen van het H. Vormsel aan de kinderen van het dorp. In de toespraak worden de Houtenaren vriendelijk doch dringend gemaand een nieuwe kerk te bouwen!

Toch duurt het nog een aantal jaar alvorens de geest rijp is om over een nieuwe kerk na te denken. Dat gebeurt als er in 1872 een nieuwe pastoor komt: Eduardus van Dongen, die na zijn benoeming in de krant laat optekenen dat hij “eerlang een nieuw kerkgebouw in gebruik hoopt te kunnen nemen.”

In 1876 komt de Bredase Bisschop Van Beek de Houtse jeugd het H. Vormsel toedienen. Hij maakt van de gelegenheid gebruik om de (schuur) kerk eens goed te bekijken om daarna te zeggen: “Erg te verlangen naar een nieuwe kerk op de plaats van de oude.”

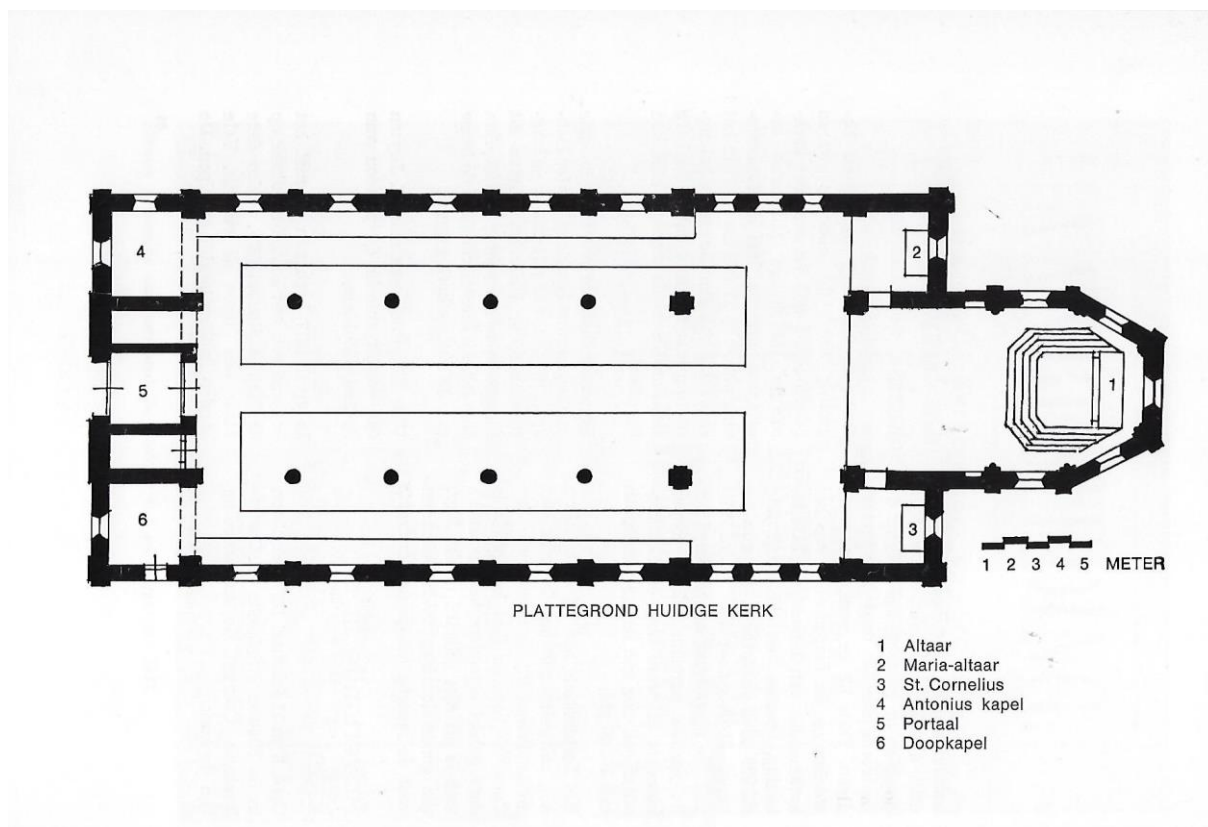
In de kerkbestuursvergadering van 16 juli 1876 wordt officieel besloten een nieuwe kerk te gaan bouwen. Met het bisdom wordt overlegd hoe dat aan te pakken. Het werven van gelden blijkt erg noodzakelijk. Bisschop Van Beek nodigt de leden van het kerkbestuur uit om zich “aan de huizen der ingezetenen te begeven om een collecte te houden of eene inschrijving te openen ten einde de nodige middelen bijeen te brengen voor de bouw van eene nieuwe kerk.” Ze zouden daarbij een beroep moeten doen “op den godsdienstzin en den welwillendheid en den milddadigheid der parochianen van Den Hout.”

Het bisdom rekt op de inwoners van Den Hout: “Wij vertrouwen dan ook, dat de parochianen aan den roepstem gehoor zullen geven en ruimschoots zullen bijdragen voor den nieuwen kerkbouw.”

Binnen de kortste keren is het intekenbedrag van 22.000 gulden bijeen en kan de bisschop het kerkbestuur machtigen om plan en bestek voor een nieuwe kerk te laten maken.

De locatie voor de nieuwe kerk is nog wel een dingetje. Het kerkbestuur stelt een locatie op de Houtse Heuvel voor of – als het niet anders kan – op de Heuvelakker (red.: ligging locatie onbekend). Ondanks het feit dat er dure grond***) aangekocht moet worden, heeft de bisschop voorkeur voor de locatie van de tweede schuurkerk. En zo gebeurt het!

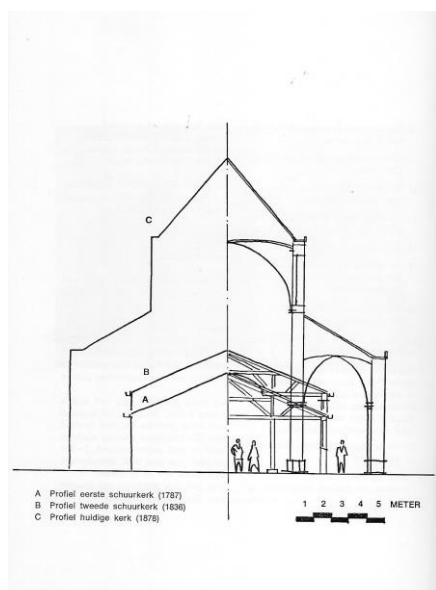
Als architect kiest het kerkbestuur P.J. van Genk uit Leur. Van Genk krijgt de opdracht een kerk in gotische stijl te ontwerpen. Op 3 december 1876 komen tekening, bestek en begroting (52.000 gulden) op tafel tijdens de kerkbestuursvergadering. De vergadering gaat akkoord met de plannen en vraagt de officiële goedkeuring van het bisdom aan. Op verzoek van de bisschop blijft er naast de kerk ruimte voor een kerkpaadje. Hij wil een goede doorgang behouden voor de parochianen uit de Achterstraat.

Aanbesteding

De aanbesteding voor de bouw van de kerk is op 27 februari 1877 in het Koffiehuis van Jan Caron, dat naast de nieuw te bouwen kerk ligt. Hoogste inschrijver is Hendriks uit Oss (74.200 gulden) en laagste Hubertus Leyten uit Raamsdonksveer (50.000 gulden). In april 1877 wordt begonnen met de bouw van een houten noodkerk op de Houtse Heuvel. Naast de noodkerk maakt Jan Wijdemans een klokkenstoel.

De eerste steen van de nieuwe kerk wordt door Deken G. de Nijs op 27 juni gelegd. De mooie zomer van 1877 en de daarop volgende zachte winter maken het mogelijk snel te bouwen. Op 5 februari 1878 wordt de haan op de toren geplaatst. 12 februari 1878 komt het uurwerk in de 52 meter hoge toren.

Kerkwijding

Op zondag 16 september (gedenkdag van de H. Cornelius) wordt de kerk ingewijd door Mgr. Van Beek, bisschop van Breda. Het is dan groot feest in Den Hout! Van heinde en ver komen de mensen naar Den Hout om de plechtigheid bij te wonen. Erebogen met jaarschriften staan bij de H. Eik, de pastorie en de kerk. De bisschop wordt bij de H. Eik ontvangen en in processie naar de kerk gevoerd voor de inwijding. De Oosterhoutse harmonie speelt muziek en de Houtse schooljeugd zingt ter ere van de kerkwijding.

In termen van nu zou je kunnen zeggen dat de kerk 'casco' wordt opgeleverd. In de jaren daarna wordt het gebouw voorzien van tal van interieurstukken en verfraaiing in het algemeen. Veel stukken worden bekostigd uit collectes onder de parochianen of zijn schenkingen van individuele parochianen en van pastoors aan de kerk.

Een overzicht

1878-1906

Het aanbrengen van gebrandschilderde ramen. Opmerkelijk is het roosvenster boven het koor in de toren.

1880

De mozaïekvloer in het priesterkoor wordt gelegd. Gift van een parochiaan.

1880

Plaatsen communiebank. Gemaakt in het atelier van Ramakers te Geleen, Zwart graniet, Caensteen en wit marmer.

1881

Kerkvloer. Donker rode en gele tegels naar een ontwerp van Picha uit Gent.

1882

Altaren in de zijkapellen. Maria-altaar: geschonken door een parochiaan. Het Corneliusaltaar komt er dankzij een collecte onder de parochianen; ontwerper/maker: Pierre Peeters, Antwerpen. Caensteen en marmer.

1883-1889

Aanbrengen Kruiswegstaties. In de periode van 1883 tot 1889 worden regelmatig nieuwe staties aangebracht. Schilder: Frans van Beers, Antwerpen. Dankzij de aanwezigheid van deze kruisweg is de kerk een Rijksmonument. Thans zijn de veertien staties opgeslagen in de pastorie van de Catharinaparochie, Markt 17, Oosterhout. Bij speciale gelegenheden worden de staties naar Den Hout gehaald.

1886

Hoogaltaar, uit het atelier van Ramakers, Geleen. Cadeau van de parochianen t.g.v. het zilveren pastoraat van pastoor E. van Dongen.

1888

Preekstoel. In wit marmer, albaststeen, zwart graniet en zwart marmer. Is geschenk van pastoor Van Dongen aan de kerk. Maker: Pierre Peeters, Antwerpen.

1892

Twee biechtstoelen. In gepolijst zwart marmer en albast (engelen). Geschenk van twee parochianen. Maker: P. Peeters, Antwerpen.

1905

Beschildering van de kerk (m.u.v. het priesterkoor) onder leiding van dr. Cuypers.

1912

Orgel. Aanvankelijk wordt het orgel uit de schuurkerk opgeknapt en in de kerk geplaatst. Omdat het oud is en vaak stuk, krijgt in 1912 pastoor Van Breugel bij gelegenheid van zijn 10-jarig jubileum in Den Hout van de parochianen een nieuw orgel. Maker: Gebr. Franse. Het huidige orgel in de kerk komt er in 1950.

1924

Heilig Hartbeeld op het kerkplein. 30 mei 1924 herdenkt pastoor Van Breugel zijn gouden priesterfeest. Ter gelegenheid daarvan schenken zijn parochianen hem het Heilig Hartbeeld op het kerkplein. “Kosten nog moeite worden hier gespaard om blijk te geven van de waardering van de parochianen voor hun herder.” Het beeld is vervaardigd uit één blok Italiaans wit marmer. De sokkel is van gepolijst graniet uit Beieren. Het hekwerk om het beeld is gesmeed in de vakschool in Oosterhout.

Door de tand des tijds is het beeld dusdanig aangetast, dat het in 1995 noodzakelijk gerestaureerd moet worden. De financiële middelen daarvoor komen van de Stichting Dorpsfeest Den Hout (organisator van het Jaarmarktfestival op Hemelvaartsdag). Jaarlijks wordt vanuit de opbrengst van de markt een goed doel in het dorp gefinancierd. In 1995 worden beeld, hoekpalen en hekwerk grondig schoongemaakt. De speciale mozaïekvloer wordt gerestaureerd (met tegeltjes die speciaal gebakken zijn door de Koninklijke Tichelaar uit Makkum) en één van de hoekpalen – met nog duidelijk zichtbare oorlogsschade (WOII) – vervangen. De in de oorlog beschadigde hoekpaal staat vanaf 6 juni 2009 op het kerkplein als vredesmonument met als titel ‘Venster op de Vrijheid’. Maker van het monument: Piet Joosen, siersmid Den Hout.

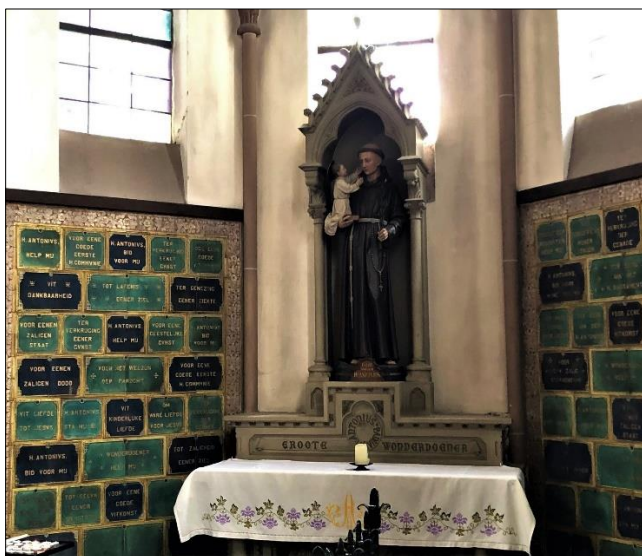
Bevrijdingsmonument op kerkplein 'Venster op de Vrijheid' – foto Cees Joosen.

Doopkapel en Antoniuskapel

De doopkapel wordt in 1904 gebouwd aan de rechterzijde van de toren, gelijktijdig met de Antoniuskapel aan de linkerzijde. Pastoor Van Breugel betaalt de bouw van de doopkapel. Zijn zussen schenken hem de fraaie doopvont: een wit marmeren kuip gedragen door vier kolommen van bruin marmer die op een basis van zwart graniet rusten. Een mooi koperen deksel sluit de doopvont af. De doopvont komt uit het atelier van Ramakers, Geleen.

Eind 2022 is, bij de verkoop van de kerk aan de Stichting d’Houtse kerk op voorwaarde van het bisdom de doopvont uit de kerk verwijderd. De doopvont is in het dorp opgeslagen en wacht op een plaats op het kerkhof waar het geïntegreerd zal worden in een monument over ‘leven en dood’.

De bouw van de Antoniuskapel wordt bekostigd door ‘meijuffrouw’ Anna Beekmans. Zij betaalt ook de kosten van het altaar, de troon en het beeld van Antonius. Alles afkomstig uit het atelier van Ramakers, Geleen. Anna Beekmans is een bekende weldoenster voor kerk en dorp. In 1913 schenkt zij de parochie ook grond van haar voor de bouw van het patronaat.

Antoniuskapel in Corneliuskerk Den Hout – foto Cees Joosen.

Sint-Antonius van Padua (1195-1231) was geen Italiaan, maar een Portugees die in Lissabon geboren was als Fernando Martins de Bulhões. Op 25-jarige leeftijd sloot hij zich aan bij de minderbroeders. In Italië ontmoette hij Franciscus van Assisi, op wiens vraag hij in Bologna theologie ging doceren. Tijdens een verblijf in Frankrijk ontstond het verhaal dat van Sint-Antonius de patroonheilige van verloren zaken maakt. Antonius had een schrift bij zich waarin hij psalmen eigenhandig had gekopieerd en van aantekeningen voorzien om te gebruiken bij het lesgeven. Dat boek bleek op een dag verdwenen en Antonius bad vurig om het terug te vinden. Enkele dagen later stond een novice aan de deur van het klooster in Montpellier waar Antonius verbleef: de jongeman had willen uittreden en had het boek meegenomen naar huis. Van beide zaken had hij intussen spijt.

13 juni is de feestdag van Sint-Antonius van Padua. Dat wordt vooral in zijn geboorteland Portugal gevierd.

Bevrijding november 1944

Tijdens de bevrijding van de Tweede Wereldoorlog op twee en drie november 1944 raakt de kerk ernstig beschadigd door scherven van granaten die door de geallieerden afgeschoten worden op een in de toren verschanste verkenningspost van de Duitsers. De zuidelijke muur van de kerk en de toren vertonen grote gaten. Ook het hekwerk om het H. Hartbeeld op het kerkplein raakt beschadigd. In de bij-sacristie zijn nu nog de gaten van de inslagen van de granaatscherven te zien.

Viering honderdjarig bestaan Corneliuskerk in 1978

Een jaar lang – van september 1977 t/m september 1978 – vinden in Den Hout allerlei activiteiten plaats in het kader van de viering van de honderdjarige kerk. Eén van de activiteiten is een reünie van oud-Houtenaren. Zo'n 225 naar elders vertrokken Houtenaren komen voor een dag terug naar hun geboorte dorp. Pastoor P. Dirne schrijft ter gelegenheid van het jubileum het boek *Den Hout en de kerk van St. Cornelius*. Op zaterdag 16 september 1978 worden de festiviteiten besloten met een plechtige hoogmis opgedragen door bisschop Ernst van Breda.

Grootschalige restauratie in 1986/1987

In augustus 1986 start de grootschalige restauratie van de Corneliuskerk. Het metselwerk van de muren en de toren is in slechte staat, deels als gevolg van het povere herstel van de oorlogsschade. Het zink van de goten laat los en is poreus. Door inwatering zijn uiteinden van houten balken ingerot. Maandenlang staat het gebouw in de steigers. Ook het interieur wordt aangepakt. Muren en delen van het gewelfde plafond worden gestukadoord. De hele kerk wordt geschilderd in de authentieke kleuren. De oude enigszins amateuristische muurschilderingen verdwijnen. Tussentijds wordt gekerkt in het dorpshuis.

Aanvankelijk worden de kosten geraamd op zo'n negen ton (guldens). Het bedrag komt van subsidies en andere bijdragen. Door tegenvallers lopen de kosten in het restauratiejaar op met ruim twee ton. Het dorp stelt zich garant voor 10% van het bedrag, ruim een ton. Met allerlei acties – onder het motto van: 'Samensterk voor de Houtse Kerk' wordt het bedrag bijeengebracht: veel verenigingen organiseren geld opleverende activiteiten. Er worden diverse verkopen (wijn, minibidstoeltjes, memoblokken en oliebollen!) en loterijen gehouden.

Veel ondersteunende werkzaamheden worden door vrijwilligers gedaan. Een actieve Restauratiecommissie leidt de restauratie en alles wat erbij komt kijken in goede banen.

Op zaterdag 6 september 1987 wordt met een plechtige eucharistieviering, waarin bisschop Ernst van Breda vooraan de restauratie afgerond. Tegelijkertijd wordt het tweehonderdjarig bestaan van de parochie gevierd.

***) *De eigenaresse van de grond vroeg het dubbele van de taxatiewaarde.*

DE CORNELIUSKERK TUSSEN 2016 EN 2022

In 2013 wordt bekend dat de Corneliuskerk op termijn onttrokken zal worden aan de eredienst. Een aantal verontruste parochianen richt een werkgroep op om dat te voorkomen. De groep richt zich op nieuwe initiatieven voor de geloofsbeleving. Als blijkt dat sluiting van de kerk onherroepelijk is, verandert de werkgroep in de formele Stichting Cornelius en richt zich op overname van het kerkgebouw door en voor de Houtse bevolking. De stichting ontwikkelt – met partners – allerlei plannen om de overname mogelijk te maken. Om het gebouw ook in de toekomst te kunnen behouden, moet er een sluitend exploitatie model gevonden worden. Gedacht wordt aan een multifunctioneel gebouw, zonder concurrent van het dorps huis te worden. Groot nadeel is het geconstateerde achterstallige onderhoud van de kerk van zo'n anderhalf miljoen euro.

Kinken in de kabel

Aanvankelijk lopen de onderhandelingen voor de overname vlot. Allengs echter komen er kinken in de kabel en strandt het overleg. Het bisdom biedt daarop de kerk te koop aan en stelt een bidbook samen waarin staat wat wel en vooral niet mag na de verkoop van het gebouw. Door middel van een kort geding, aanhangig gemaakt bij de Rechtbank van Breda probeert de Stichting Cornelius in beeld te blijven als toekomstige overnamekandidaat. Het kort geding dient 14 mei 2019. De stichting verliest het geding en besluit haar activiteiten te beëindigen. Ze ondersteunt het voortzetten van de stichting met nieuwe bestuursleden om het uiteindelijke doel te kunnen verwezenlijken: het behoud van de Corneliuskerk voor Den Hout!

Overleg over koop

De nieuwe organisatie treedt in overleg met het bisdom over de koop. Dat blijkt een langdurig proces te zijn. In september 2020 blijkt uit een nieuwsbrief van Vrienden van de Cornelius dat de onderhandelingen tussen de Catharinaparochie (namens het bisdom) en de Stichting D'Houtse Kerk in een afrondende fase zijn. "Ze spitsen zich nu nog toe op de inventaris van het kerkgebouw. Een dezer dagen verwachten koper en verkoper het koopcontract te kunnen tekenen." De stichting is er inmiddels in geslaagd een oplossing te vinden voor de financiering van de aankoop.

Nieuw gebruik

Het gebruik van het gebouw zal, zo wordt gedacht een andere zijn dan in de eerdere plannen. Het bestuur van d'Houtse Kerk zet in op de pijlers: onderwijs, zorg, cultuur, welzijn en economie. Om de exploitatie van de kerk rendabel te maken zal samenwerking worden gezocht met zorg- en welzijnsinstellingen die vanuit het gebouw kunnen gaan werken. De inrichting van het gebouw zal ook culturele manifestaties mogelijk maken. Kleinschalige ondernemingen kunnen eveneens een plaatsje in de voormalige kerk huren.

Het zal nog tot eind 2022 duren voordat de koop definitief door kan gaan. Eind dat jaar zetten partijen hun handtekening onder het koopcontract.

In het laatste onderhandelingsjaar is een oplossing gevonden voor de toekomst van de monumentale kruisweg in de kerk. Stichting d'Houtse Kerk houdt zich nu bezig met het zoeken naar de herbestemming van het gebouw en het vinden van financiële middelen voor de restauratie.

Gebruikt

Tussen 2016 en 2022 is de kerk enkele keren gebruikt voor concerten in de reeks 't Houts Twaalfuurtje, exposities (Vastwel), filmvoorstellingen (Nieuwe Den Hout film en 'Bedevaart naar Santiago') en presentaties door studenten over exploitatiemogelijkheden van de kerk.

GODSDIENSTIG LEVEN IN DEN HOUT VOOR 1786

Over hoe het godsdienstig leven er voor 1385 in Den Hout uitzag is niet veel bekend.

Algemeen kan gezegd worden dat voor 300 weinig sporen van het christendom zijn terug te vinden in Noord-Europa. Na 300 begint vanuit Keulen (waar zich een bisschop gevestigd had) de verspreiding van het christendom over de Nederlanden. Tussen 500 en 1000 horen we in de geschiedenis van het zendingswerk van monniken als Willibrordus, Bonifatius en Adelbert van Egmond. De kerstening van Karel de Grote had grote invloed op de verspreiding van het christelijke geloof. De adel rond het jaar 1000 moet voor het overgrote deel christen zijn geweest.

Stichting van een kapel

Dat was zeker zo met Willem van Oosterhout (de natuurlijke zoon van Willem van Duvenvoorde) en zijn vrouw Heylwig van Wassenaar. Willem en Heylwig stichtten in 1385 een kapel in Den Hout met een inkomen van 100 gulden. Voor dat geld moest de rector van de kapel twee keer per week een H. Mis lezen. De kapel was toegewijd aan Antonius Abt. Aan de kapel lieten Willem en Heylwig ook een gasthuis bouwen, waar altijd voor 7 reizigers of vreemdelingen een bed klaar moest staan. Vanuit het gasthuis werden ook de armen (financieel) bedeed.

Van 1400 tot 1420 was Wilhelmus Zoetcruyt (priester) de eerste rector. Van 1550 tot 1600 was Jan Pauluszoon de laatste rector van de kapel. We mogen aannemen dat de aanwezigheid van de kapel invloed had op het leven van de gelovige Houtenaar.

Dat er iets van gelovig leven in Den Hout moest zijn, blijkt uit een goedkeuring uit 1551 om de jaarlijkse processie in het dorp te verplaatsen naar een andere dag. De tweede helft van de 16^e eeuw is een moeilijke tijd voor de katholieken. De opkomst van het protestantisme gaat gepaard met de beeldenstorm. Kerken komen in handen van protestanten en het werken wordt de pastoors haast onmogelijk gemaakt. Uiteindelijk wordt het katholieke geloof verboden.

Omdat er geen nieuwe rector was aangesteld kwam de kapel in Den Hout in verval, zegt in 1609 de deken van Oosterhout. Dat de kapel ook flink beschadigd werd tijdens de belegering van Geertruidenberg, zal in die tijd zeker niet bijgedragen hebben aan een florerende katholieke geloofsbeleving in Den Hout.

Bronnen:

P. Dirne, *Den Hout en de kerk van St. Cornelius*, Den Hout, 1978
Cock Gorisse, *Oosterhout niet van gisteren*, Oosterhout, 2009

Cees Joosen, september 2023